

Karjan kesäkäynnistä Etelä-Pohjanmaan järvisuudulla

1. Meillä on kiinnitetty varsin vähän huomiota entisaikaiseen karjan laiduntamiseen ja huoltamiseen kesäiseen aikaan, vaikka siihen liittyikin useita mielenkiintoisia kysymyksiä, olihan kesä juuri se aika, jolloin lehmät tuottivat eniten.

Tässä kirjoituksessa esitetään muuan suppeahkolla alueella tavattava karjan laiduntamismuoto *k a r j a n k e s ä k ä y n t i* lähinnä sellaisena kuin vanha polvi sen muisti kesällä 1960. Tämä karjan kesäkäynti tarkoittaa lyhyesti sanoen sitä, että karjaa vietiin kesäkaudeksi vähälaitumisilta seuduilta oman hallinta-alueen, oman kylän tai jopa oman pitäjän ulkopuolelle seuduille, missä oli sopivia joutomaita ja metsiä suurenkin karjamäärän laiduntamiseksi. Liike tapahtui voimakkailta viljelyseuduilta rintakylästä ja järven rannoilta sydänmaan taloihin ja jopa asumattomiin ulkometsiin. Kesäkäynnissä on todettavissa kaksi muotoa: joko karja annettiin kesäksi ulkopuolisten hoidettavaksi, tai se laskettiin keväällä ulkometsiin, missä se sai olla valtoimena vailla aituuksia ja paimenia aina heinänteon tai ulkoruokintakauden päättymiseen saakka. Edellisestä käytämme nimitystä *k e s ä r u o k o l l e a n t a m i n e n*, jälkimmäisestä taas *v a p a a k e s ä k ä y n t i*.

Ennen varsinaiseen aineistoon siirtymistä on huomautettava, että Etelä-Pohjanmaan järvisuudulla ja etenkin Lappajärven rantamilla lehmät olivat aikaisemmin pääasiallisesti syyspoikivia eli päinvastoin kuin muualla Suomessa, missä vasikointi koetettiin järjestää aina kevääseen.

2. Lappajärven rantatalojen liikakarja vietiin yleensä kesäkäyntiin vastaavilla kohdilla oleville takamaille, missä sikäläiset talolliset ja torpparit kesäkauden huolehtivat eläimistä. Tarvolan kylällä oli karjaa kesäkäynnissä Kottarikankaassa. Lappajärven Itäkylän rantatalot lähettivät nautojaan Övermarkille, Jousharjuun (Murtoniemestä), Luomalaan ja Huopanaan. Luomalassa karjaa oli hoidettavana myös Lappajärven kirkolta. Itäkylän Vimpelin puoleiset talot pitivät liikakarjansa kesäkäynnissä Sääksjärvellä. Varsinaisen Sääksjärven rantataloihin eläimiä ei voitu lähettää, koska sielläkin oli jo pula laitumista, vaan karja jouduttiin kuljettamaan kylän laitamille Hallapurolle, jonne myös jotkut Sääksjärven rannalla asuvat toivat joutokarjansa. Tämän lisäksi Hallapurolla paimennettiin Vimpelin kirkonkyläläisten karjaa. Koskelan kylän Poikkijokivarressa oleviin taloihin tuotiin karjaa kesäkäyntiin Hietojalta, Vimpelin kirkolta, Lypsinmaasta ja Lakaniemestä, josta karjaa vietiin myös Alajärven Iiruun ja Kuninkaanjoelle. Perhon pitäjän Peltokankaalle oli kuljetettu karjaa kesähoitoon useista Lappajärven itärannan taloista. Kärnälaisten karjaa oli kesäkäynnissä Sammalojalla, joka sijaitsee kärnälaisten metsäpalstan ja

kuten esimerkiksi silloin, kun Kärnän Peltoniemen emäntä lähetti joutokarjaa kesäkäyntiin entiseen kotiinsa Lamminkylän Vainionpäähän.

Kirjallisia sopimuksia, ruokkokirjoja, ei laadittu. Mikäli vahinko sattui, noudatettiin samaa oikeusnormia kuin kokovuotisten ruokkolehmien suhteen: jos kysymyksessä oli selvä huolimattomuus, sai hoitaja korvata eläimen, muussa tapauksessa menetys jäi omistajan vahingoksi. Monet kesäkäyntiin ottajat olivat kuitenkin siksi varattomia, ettei heiltä ryhdytty korvausta hakemaan. Mikäli eläin sattui sairastumaan, ilmoitettiin siitä omistajalle.

Kesäkäyntiin lähetettiin yleensä joutokarja: hiehot sekä ummessa olevat ja vähälypsyiset lehmät, joskus myös vasikat. Kotiin jätettiin aina parhaat lypsylehmät. Näitä kotilehmiä oli isoissakin taloissa vain pari kolme. Melkeinpä poikkeuksettomana sääntönä oli, että karjaa seurasi yksi hyvänlainen lypsylehmä, joka useimmiten toimi karjan johtajana, kellokkaana. Vain jos laidunpula oli erittäin ankara, lähetettiin useampia lypsylehmiä kesäkäyntiin.

Maksu kesäkäynnistä suoritettiin luonnontuotteina. Kun kysymyksessä oli tavanomainen kesäkäyntikarja — joutokarja ynnä yksi lypsävä —, hoitaja sai pitää karjan koko tuoton hyvänään. Kevätkesästä kesäkarjan ehtyvätkin lehmät lypsivät jonkin verran päästyään metsälaitumille. Jos maitoa kertyi vähän ja hoidettavaa karjaa oli paljon tai jos koko karja oli maitoa tuottamaton, niin omistaja maksoi hoidosta viljaa ja perunoita, mikä oli tervetullut anti hallaisille syrjäkulmille. Tällaisia maksuja tiedetään annetun Hallapuron, Poikkijokivarren, Kuninkaanjoen, Koskelan ja Sammalojan karjanhoitajille. Jos taas lypsylehmiä oli useampia, joutui hoitaja suorittamaan niistä maksun, joka annettiin voina. Kun murtoniemeläisille luovutettiin syksyllä takaisin useita lypsylehmiä mutta vain pari joutilasta tai ei niitäkään käsitävä karja, maksettiin heille samalla joko kaikki tai osa lehmistä saadusta voista sen mukaan kuin keväällä oli sovittu. Tällöin eläinten sanottiin olleen hoidossa *piimäpalkalla*, koska hoitaja sai pitää piimän. Perhon peltokankaalaisten oli maksettava lypsylehmistä tuoton mukaan kilo tai kaksi voita kesässä lehmää kohti. Mikäli mukana oli paljon joutokarjaa, oli määrä vähäisempi. Suoritettuja maksuja arvioitaessa oli otettava huomioon myös kesäkarjasta kertynyt lanta. Övermarkin isäntä, voimalinen peltojen viljelijä, sanoikin, että kesäkäyntikarjasta saatu maidon tuotto oli mitätön; pääasia oli, että öiseen aikaan kertynyt karjanlanta saatiin pellon höystöksi.

Kesäruokolle ottajan ei aina tarvinnut olla seudun vakituinen asukas, sillä karjamajoille tai kytötuville menevä paimen saattoi ottaa mukaansa naapureiden joutokarjaa, mistä hän sai eri maksun. Niinpä esimerkiksi Kärnän Keskisen kesätuvalla oli oman joutokarjan lisäksi kahden muun ison talon kesäkäyntikarja. Kun yleisesti kesämajoille ja kydöille vietiin talosta joutokarja sekä yksi lypsävä paimenelle *evääksi*, niin työ ei muodostunut kovin raskaaksi, vaikka hoidettavaa karjaa olikin enemmän. Kesänavetassa täysikasvuiset naudat kytkettiin seinän vierustoille, kun taas nuori karja sai olla vapaana keskikäytävällä.

Tämäntapaisesta joutokarjan antamisesta ulkopuolisten hoidettavaksi k e s ä -

ruokolle on tietoja muualtakin Järvisuudulta sekä yleensä Etelä-Pohjanmaalta ja sen naapurialueilta.

Evijärvellä annettiin lehmät huonolaitumisista taloista aivan yleisesti ruokolle. Kurikassa joutilaat naudat lähetettiin joko vapaaseen kesäkäyntiin tai jonkun metsäkultamalla asuvan torpparin hoitoon. Leena Franssilan mukaan edellinen oli tavallisempaa.¹ Sen sijaan Samuli Paulaharju Kurikan muistiinpanoissa kuvaa vain jälkimmäistä tapaa. Teoksessa »Rintakylä ja larvamaita» hän mainitsee, että rintakylän talojen metsäpuolella asuvat torpparit saivat pitää taksvärkkinsä täytteeksi talollisten joutilaskarjaa kesän metsälaitumilla. Esimerkiksi Koiviston talon joutokarja vietiin *kesäkäymähän* Sikalan torppaan ja Oja-Kurikan joutilaat Ison Ryönän torppaan.² Alkuperäismuistiinpanoista käy ilmi, että kesäkäyntikarja käsitti hiehot sekä yhden vähälypsyisen lehmän, jota torpan emäntä sai lypsää omaan käyttöönsä.³ Ennen vanhaan oli Nurmossa »tapana viedä sekä hevoset että joutokarja *kesäkäyntiin*. Joutilaat, so. mullikat, *hevoset* ja ummessa olevat annettiin maksua vastaan jonkun sydänmailla asuvan torpparin tai pientalollisen hoitoon kesäkaudeksi. Siellä niillä oli jokin suurempi metsähaka tai *yhteisvalli*, jolla ne päivittäin kävivät, yöksi ne oli huollettava suojaan. Tällaisissa kesäkäyntipaikoissa saattoi olla monenkin talon joutokarja hoidettavana» (SS. Aulis Ojajärvi 1939). Samaten Laihiolla *joutilaat* vietiin johonkin metsämökkiin kesäkaudeksi palkkiosta hoidettavaksi. Eläimet olivat tällöin *kesäkäänössä* (SS. T. Salokannel 1934). Lapuan talolliset veivät ennen torppareille vasikoita kesäksi hoitoon; niitä sanottiin *kesäkäyntiläisiksi* (SS. V. Saunamäki 1937). Sama tapa on ollut Teuvalla, missä nuorta karjaa lähetettiin parempilaitumisiin metsäkyliin *kesäkäyntään* (SS. J. Jäntti 1937). Kauhavalla lehmiiä on annettu *kesäkäyntiin* erityistä vuokramaksua vastaan (SS. K. J. Kankaanpää), mikä osoittanee, että kysymyksessä olivat lypsylehmät. Jalašjärvellä lähetettiin usein joutokarja *kesäkäyntään* jonnekin vapaille metsälaitumille. Lehmiiäkin on annettu kesäkäyntiin (SS. F. Mäki 1937). Kauhajoella kesäkäynnissä olevasta eläimestä on tehty *laasia*, so. siitä on tehty taloon korvaukseksi työtä (SS. A. Orhanen). Satakunnan puolella Karviassa hevoset, lampaat ja joutilaat eli lypsämättömät naudat on lähetetty ulkoruokinta-kaudeksi metsälaitumille usein vieraaseenkin kylään, missä ovat olleet paremmat laidunmaat. Karja on ollut tällöin *kesäkäänössä*. Karvian kuntakokous jopa valitsi 4. 12. 1871 edustajan valtiopäivämiehen valitsijainvaaliin sillä evästyksellä, että »karjan kesäkäyntimaksu Kruunun mailla poistetaan» (SS. E. Saari 1955, 1956).

Keski-Pohjanmaalla karjan kesäkäynti on tunnettu tapana muttei nimityksenä. Vetelissä tällainen ruokkolehmä annettiin keväällä Erkin päivän tienoissa jollekin metsäseudun pikkutalolliselle, jolla talvisin oli vähän karjaa mutta ympärillään hyvät metsälaitumet. Näin annetut lehmät olivat syksyllä poikivia eikä niistä suoritettu mitään korvauksia (SS. H. Tunkkari). Vuosisadan alkupuolella annettiin Kälviän

¹ Leena Franssila, Kurikan vanhanaikaisesta karjanhoidosta ja siihen liittyvästä sanastosta (1936. SS), s. 25—26.

² SAMULI PAULAHARJU Rintakylä ja larvamaita (Porvoo 1943), s. 77.

³ SKS. Kurikka, Jenny ja Samuli Paulaharju 48294, 48405. 1939. Vrt. SKS. Kurikka. Samuli Paulaharju E 44 (Karjanhoidosta). 1907.

tiheään asutuilta, luonnonlaitumiltaan huonoilta seuduilta heikosti lypsäviä kanta-
via lehmiä syrjäseuduille paremmille laitumille. Korvauksia ei maksettu (SS. K.
Haapaniemi 1938). Halsualle tuotiin *kesälehmiä* alemmaa samasta jokilaaksosta Kaus-
tiselta ja aina Alavetelistä saakka. Näitä eläimiä — lähinnä mullikoita ja vähämai-
toisia sekä syksyllä poikivia — oli metsälaitumien lähetyvillä olevissa taloissa run-
saasti, kymmenkunta yhtä taloutta kohden. Hoitomaksuksi jäi eläimistä saatu tuotto.
Muuan talollinen joutui maksamaan pitämistään kesälehmistä, mutta ne olivatkin
hyviä lypsylehmiä. Tässä tapauksessa omistaja sai voim, hoitaja muun tuoton. Mai-
nittakoon, että Halsualta jokivartta ylemmäs kuljettaessa käyvät kesälehmät tunte-
mattomiksi. Lestijärvellä niistä ei enää tiedetty kertoa; Halsua oli ottanut vastaan
rantamaan liikapaineen. Sen sijaan Lestijärven pohjoispuolella Reisjärvellä kesä-
lehmiä on annettu majoille ja metsäseudun taloihin niiltä tiloilta, joilta metsälaitu-
met puuttuivat. Seudun lehmät olivat miltei poikkeuksetta kevätpoikivia, minkä
vuoksi lypsylehmästä oli maksettava ruokkoa voim kilo tai pari. Yleensä pyrittiin
lähettämään kesäruokolle joutokarja ja huonolypsisimmät lehmät. — Nivalassa
mökkiläiset saivat taloista ruokkolehmiä kesäksi vointuottoa vastaan. Metsätaloissa
kesälehmiä saattoi olla runsaasti metsättömän Kalajokivarren kylistä. Puron torpassa
sydänmaalla oli kesäkäynnissä kirkonkylän kauppiaan, poliisin ja nimismiehen kar-
jaa. Jos eläimet olivat ummessa, niin isäntä sai lehmältä hoitopalkkaa viisi markkaa
(viimeisen kerran kesälehmiä oli Purolla n. vuonna 1910). Mikäli lehmät olivat
lypsäviä, pidettiin niitä piimäpalkalla. Voi vietiin joka viikko omistajalle. Haapa-
vedellä, jossa on ollut runsaasti karjamajoja, on lehmä annettu *piimäpalkalla* kesäksi
majoille lypsettäväksi ja hoidettavaksi. Voim sai omistaja, muu tuotto koitui lypsä-
jälle.

Tähän asti esittelemämme tiedot ovat peräisin yhtenäiseltä alueelta: Satakunnan
pohjoisosasta sekä Etelä- ja Keski-Pohjanmaalta. Etäämpäinkin, nimitt. Puolangan
ja Sotkamon pitäjistä on mainintoja siitä, että kesäruokko on ollut tunnettu. Eeva
Aulis kirjoittaa, että ennen oli tapana antaa huonolaitumisesta talosta pari kolme
lehmää *lypsettä* eli *lypsätyksille* kesäksi johonkin sydänmaan taloon, jonka emäntä
lypsi lehmät, kirnusi voim ja keräsi piimän. Tuotteet haettiin rekikelillä taloon.
Hoitopalkkana maksettiin tavallisesti viisi markkaa lehmältä tai sopimuksen mukaan
luonnossa.⁴ Vielä kesällä 1960 tapasin eri puolilta Sotkamoa kaksi vuonna 1877
syntyntä vanhusta, jotka muistivat kesälehmät lapsuudestaan. Toinen kertoi, että
kun rantataloilla ei ollut laidunta, järjestettiin niistä käsin karjaa syrjemmälle sy-
dänmaan taloihin. Kertojan aikaisemmassa kotitalossa Pikassa oli ollut yli kymme-
nen vuoden ajan Kuninkaanniemen lehmiä kesähoidossa. Lehmästä maksettiin 10
markkaa hoitopalkkaa; koko tuotto vietiin Kuninkaanniemeen. Toisen kertojan äiti
oli hoitanut Paakinmäen Alatalossa Torin kolmea ja Kiikasniemen yhtä lehmää.
Eläimet olivat olleet *lypsätteillä*. Voi ja piimä haettiin taloihin, lypsäjälle annettiin

⁴ Eeva Aulis, Vanhasta sotkamolaisesta karjanhoidosta ja siihen liittyvästä sanastosta
(1935. SS), s. 64—65.

palkkioksi muutama markka eläimeltä. — Mustialan maamiesopiston kansatieteellisissä tutkielmissa (no 255. 1931) mainitaan samoin, että Sotkamossa on lähetetty lehmiä kesälaitumille torpparien hoidettavaksi. — Puolangalla lehmien kesäruokko on ollut harvinaista. Kuitenkin Kinnulassa oli *lypsettävänä* Melalahdesta lehmiä, koska Kinnulassa oli paremmat laitumet.

3. V a p a a s t a k e s ä k ä y n n i s t ä Suomesta ei ole monta tietoa. Lappajärvellä tapa on kuitenkin tunnettu ja se on ollut yleisesti käytössä. Vapaaseen kesäkäyntiin ei tietenkään voitu lähettää lypsykarjaa tai pian poikivia lehmiä, vaan karjan muodostivat *joutilaat*, siis vasikat, hiehot ja ummessa olevat lehmät. Karjan hajaantumisen varalta kullakin eläimellä oli kello kaulassa. Poikkeuksellisesti Eskelissä vain karjan johtoeläimellä oli kello, mutta talon karja liikkeihin lähimetsissä, joten se oli aina tarkkailtavissa. Laiduntilanteesta riippui, kuinka kauan karja sai olla valloillaan. Yleensä kausi pyrittiin pitämään lyhyenä, ettei karja olisi villiytynyt ja etteivät pedot olisi päässeet yllättämään, mutta usein oli pakko pitää karja kesäkäynnissä kevästä syksyyn. Lappajärven vähälaitumisimpia taloja oli Itäkylän Murtoniemi, sieltähän annettiin lypsykarjaakin tavalliseen kesäkäyntiin. Tässä talossa muodostettiin syyspoikivista ja joutilaista naudoista oma karja, joka lähetettiin ulkoruokintakaudeksi metsiin. Aluksi karja tuotiin muutamiksi öiksi kotiin, jossa umpeen meneviä lehmiä lypsettiin, etteivät utareet pilautuisi. Heti lehmien ehdyttyä karja sai olla metsässä valloillaan viikkokunnassa. Jolloinkin kesällä niitä käytiin katsomassa ja samalla annettiin suolaa, jotta eläimet muistaisivat hyvällä hoitajaansa eivätkä alkaisi säikkyä ihmisiä. Tästä huolimatta karja syksyllä aristeli ihmisiä ja sitä oli vaikea saada navettaan. Kesäkäynti kesti siis kevästä sisäruokintakauden alkamiseen. Samoin on ollut laita Savonkylässä, jossa kerrottiin, että karja yöpakkasten alettua tuli omasta halustaan lämpimämmille järven rantamille, mistä se vähällä vaivalla saatiin houkutelluksi navettaan. — Karvalassa ja Tarvolassa sen sijaan vapaa kesäkäynti kesti heinänteon päättymiseen, jolloin talojen kaikki karja vietiin kytönaveille äpäreeseen.

Vapaassa kesäkäynnissä olevan karjan tarkkailu näyttää erikoisesti kuuluneen talojen vanhoille emännille, jotka usein kesässä kävivät *kallaamassa* eläimiä ja syötämässä niille suojoja. Syksyllä nämä eläimet olivat useimmiten lihavia ja kiiltäväkarvaisia. Kerrassaan hyvinvoipia sanotaan olleen niiden vasikoiden, jotka olivat päässeet talonväen huomaamatta syntymään metsään, olivathan ne saaneet ravinnokseen emänsä koko tuoton.

Mainittakoon, että vapaaseen kesäkäyntiin on lähetetty karjaa Lappajärven koko länsirannalta, siis taloista, joissa karjan laiduntaminen tapahtui joko koko ulkoruokintakauden tai ainakin heinäntekoon saakka kotoa käsin. Tällöin usein kotikarja ja vapaassa kesäkäynnissä oleva karja nauttivat samoja metsälaitumia. Lypsykarjan kannalta tämä oli epäedullista, minkä vuoksi ainakin Savonkylän Ylitalot aitasivat myöhemmin talojen lähellä olevat parhaat metsäniityt haoiksi. Lypsykarjan ei enää tarvinnut vaeltaa samassa määrin ravinnon haussa kuin aikaisemmin ja

lisäksi sen rehu parani laadultaan. Toisaalta vapaassa kesäkäynnissä olevan karjan oli hakeuduttava syvemmälle Kauhavaa vasten oleviin metsiin.

Vapaa kesäkäynti on tunnettu muissakin Lappajärveen rajoittuvissa pitäjissä. Vimpelistä on ollut jo puhe. Alajärvellä joutokarja on lähetetty keväällä kesäkaudeksi vapaille metsälaitumille tai joskus myös uitettu Lappajärven saariin. On kuitenkin todettava, että karjan saarissa pitäminen ei varsinaisesti ole vapaata kesäkäyntiä, koska saari tavallaan on luonnon luoma haka. Evijärvellä päästettiin keväällä *iitkat vallille* kello kaulassa. Joutokarja oli siellä vapaana koko kesän. Muualakin Etelä-Pohjanmaalla on harjoitettu vapaata kesäkäyntiä. Kurikan »rintamailla» on yleisesti ollut tapana, että koko kylän joutokarja on ajettu yhdellä kertaa johonkin kaukaiseen metsään, missä se on saanut olla vapaana syksyyn saakka. Välistä saattoi koko kesä kulua ilman, että karjaa käytiin katsomassa.⁵ Laihialla nuoret eläimet eli joutilaat vietiin kotoa kesälaitumille *kesäkäyntään*, missä ne saivat olla yötä päivää kuukausimäärin (SS. V. Kotkanen 1947). Etelä-Pohjanmaan ulkopuolelta tunnemme vain kaksi jotakuinkin varmaa tietoa karjan vapaasta kesäkäynnistä; molemmat ovat Hämeestä. Sysmässä on ollut tapana ajaa joutokarja perämetsälle, jossa se on saanut olla koko kesän *väljällä*. Joskus eläimiä käytiin katsomassa ja syöttämässä niille suolaa.⁶ Samanlaisilla vähillä muistamisilla ovat saaneet olla Oriveden *laidunlehmät*, jotka olivat metsälaitumilla kulkevaa lypsämätöntä karjaa. Laidunlehmät tuskin olivat metsähaassa, sillä erikseen olivat *hakalehmät* ja *vainiolehmät*.⁷

Huolimatta siitä, että arkistoihin on saapunut runsaasti tietoja karjanhoidosta, rajoittuu tuntemukseni vapaasta kesäkäynnistä edellä esitettyihin muistiinpanoihin. Tapa on ollut harvinainen. Vastaavasta ilmiöstä ei ole lainkaan tietoja muista Pohjoismaista.

4. Karjan kesäkäynti Etelä-Pohjanmaan järvisedulla johtuu ennen kaikkea maataloudellisista tekijöistä. 1800-luvun puolivälistä tämän vuosisadan ensimmäisille vuosikymmenille saakka karjanhoidon harjoittaminen oli vaikeampaa kuin aikaisemmin. Epäsuotuisaan suuntaan vaikuttaneita tekijöitä oli monta. Yhtenä syynä oli karjataloustuotteiden halpa hinta. Kun vilja oli voita arvokkaampaa, karjanhoito sai antaa tilaa maanviljelykselle.⁸ Siihen saakka karjan laitumina olleet rehevät luhdat sekä hyväpohjaiset metsät ja suot raivattiin tekomaiksi tai kydötettiin. Peltoalan kasvua edistivät myös niihin aikoihin käyttöön otetut uudet tehokkaat peltotyökalut ja viljelysmenetelmät. Oma osuutensa oli maata viljelevän väestön lisääntymisellä. Kaskeaminen oli vastikään lopetettu. Huhdat oli nyt korvattava pelloilla ja laitumina

⁵ *Leena Franssila*, Kurikan vanhanaikaisesta karjanhoidosta ja siihen liittyvästä sanastosta (1936. SS), s. 25—26.

⁶ *Helena Streng*, Sysmän vanhanaikaisesta karjanhoidosta ja siihen liittyvästä sanastosta (1933. SS), s. 33.

⁷ *Marjatta Saarinen*, Oriveden vanhanaikaisesta karjanhoidosta (1932. SS), s. 40—41. — Rengossa on toivottu, ettei joutokarja tulisi lainkaan yöksi kotiin. — *Helena Hankala*, Rengon ja sen lähiseudun vanhanaikaisesta karjanhoidosta sekä siihen liittyvästä sanastosta (1941. SS), s. 39.

⁸ ASKO VILKUNA. Suomalaisen karjasuojan vaiheita (Kansatieteellinen arkisto 14: 1. Helsinki 1960), s. 208—213.

mainiot ahot uusilla hakamailla. Peltoalan lisääntyminen vähensi luonnonniittyjen määrää, minkä takia oljen osuus karjan talviruokinnassa kasvoi; se puolestaan tyrehtytti maidon tuottoa. Karjan määrää ei kuitenkaan voitu supistaa, sillä ennen apulantojen käytäntöön ottamista karjan lannantuotannolla oli maataloudessa ratkaisevan tärkeä merkitys, varsinkin kun tuhkaa voimana käyttävä kaskeaminen oli korvattu peltoviljelyllä. Järvisuudella sanottiinkin: »Jos ei ole tunkiossa, ei ole laarissa». Mutta suuntaus johti yksipuolisuuteen. Syystä totesivatkin karjanjalostajat 1800-luvulla pitämässään kokouksissa yrmeästi, että maamiehet pitivät karjanhoitoa »välttämättömänä pahana» ja lehmiä »lantakoneina».⁹ — Karjanhoidon kohentuminen alkoi 1800-luvun lopussa, kun voin hinta nousi ja viljan hinta huomattavasti laski.¹⁰ Kesti kuitenkin kauan, ennen kuin uusi suuntaus ylti Järvisuudelle saakka. Siellä karjanhoidon asema parani merkittävästi vasta meijereiden yleistyttyä ja ennen kaikkea vasta silloin, kun karjaa alettiin pitää peltolaitumilla ja ruokkia kylvöheinällä.

Karjaa oli siis Järvisuudella liikaa sen aikaisiin laitumiin nähden. Pahimpana tämä tuntui järvenrantataloissa. Niinpä Lappajärveä kiertää leveä viljelysvyö, vain harvoin metsä ulottuu rantaan saakka. Viljelysalue on Savonkylän ja Karvalan kohdalla vajaan kilometrin levyinen, mutta hyvillä viljelyseuduilla kuten Tarvolassa, Lappajärven kirkolla, Itäkylässä ja Vimpelin kirkonkylässä huomattavasti leveämpi. Kuusikilometrinen Kärnäsaari on suurimmaksi osaksi viljelty. Juuri näillä alueilla laidunpula oli ankarin. Sen vuoksi karjamajainstituutio eli vuosisadan vaihteen molemmin puolin loistokauttaan Lappajärven rantataloissa. Samaan aikaan kydöille ja kaukoniityille rakennettiin kesänavetta toisensa viereen. Jokuset talot hankkivat hyvälaitumisilta seuduilta sivutiloja, esim. Lappajärven Korri Övermarkilta ja Tarvolan Annola Tuikasta. — Parempi oli tilanne syrjäkylissä, kuten Ähtävänjokivarren Lamminkylässä, Övermarkilla, Huopanassa, Luomalassa, osaksi Sääksjärvellä, Koskelassa eli Narakoskella puhumattakaan Perhon Lappajärven puolisista metsäkylistä. Näillä seuduin samoin kuin länsirannalla Karvalassa ja Savonkylässä laajat metsälaitumet olivat aivan kodin läheisyydessä. Juuri tämä rantamaiden laitumien puute ja vastaavasti metsäseutujen runsaat laitumet tarjosivat lähtökohdan kesäkäynnin harjoittamiseen. Vuosisadan vaihteen maissa kesäkäynti oli jo merkittävin laidunpulan helpottaja, huomattavasti tärkeämpi kuin karjamajat eli *kesätuvat* ja kytönavetat.

Etelä-Pohjamaan järvisuudella lehmät olivat aiemmin syyspoikivia lukuun ottamatta yhtä tai kahta keväällä vasikoivaa, joista saatiin kesän maito ja särvin. Tämä piirre vaikuttaa myöhäiseltä ja on todennäköisesti yhdistettävissä samaan laidunpulaan, joka aiheutti kesäkäynninkin. Talon karja oli jaettu kesällä kahteen pää-

⁹ VILKUNA mt., s. 205, 208.

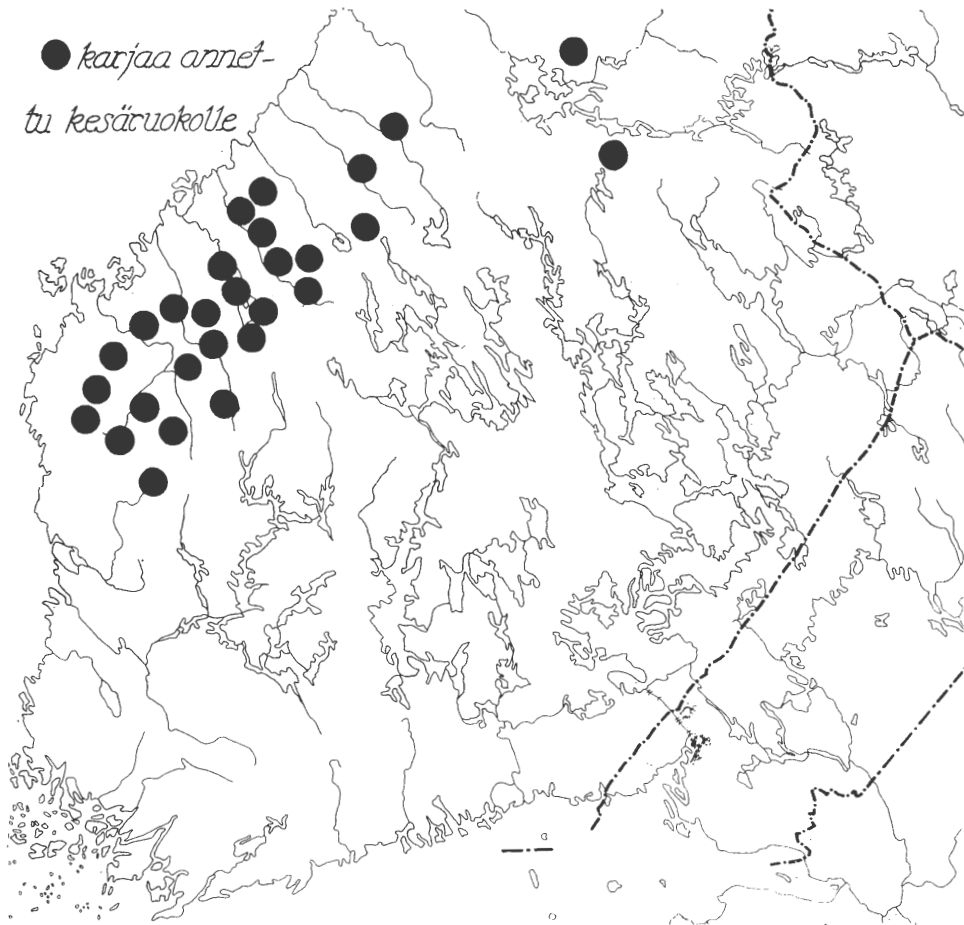
¹⁰ K. J. ELLILÄ Suomen maatalous (Oma maa I. 1958), s. 124—125; EINO JUTIKKALA Suomen talonpojan historia (toinen painos, Helsinki 1958), s. 162—164; ERKKI K. OSMON-SALO Perustuslaillisen kehityksen kausi (Suomen historian käsikirja II. 1949), s. 206, 209; SEPPO SIMONEN Lypsykarjatalousvaltainen maataloudellinen tuotantjärjestys Suomessa (Helsinki 1949), s. 97—118 ja *passim*; VILKUNA mt., s. 212—213.

ryhmään: lypsäviin ja joutokarjaan. Arvokas lypsykarja pyrittiin pitämään omassa hoidossa. Sille varattiin lähimmät ja parhaat laitumet, lähinnä siksi, koska karja oli joka päivä lypsettävä. Sen sijaan joutokarja ei vaatinut päivittäistä silmällä pitoa, joten se saatettiin lähettää vakituisen asutuksen ulkopuolelle. Kun kotilaitumien määrä väheni, ainoaksi ratkaisuksi jäi joutokarjan määrän lisääminen, mikä tapahtui siten, että siirrettiin lehmien poikiminen tapahtuvaksi syyskesällä tai syksyllä aikaisemman kevään asemesta. Järviseudulla voitiin menetellä näin, koska vilja oli voita arvokkaampaa; karjanhoidolla ei siellä ollut samaa merkitystä kuin Pohjanmaan rannikolla, joka on ollut Suomen parasta karjanhoitoseutua.¹¹ Järviseudulla kaski-valtaisen maanviljelyksen ja karjanhoidon lisäksi tuloja saatiin kalastuksesta, tervanpoltosta, puista ja jopa vähin metsänriistastakin. Näiden monien muiden elinkeinosten vuoksi karjanhoito ei päässyt muodostumaan yhtä tärkeäksi tulonlähteeksi kuin rannikolla, mihin vielä vaikutti se, että karjan täydelliseen kesähoitoon ei olisi liennyt tarpeeksi työvoimaa ja että voimakkain sisämaasta käsin oli kesällä hankalaa. — Syyskesästä poikiville lehmille oli jo laitumia odelmikoissa, niittoheinä riitti syyspoikiville pitkälti joulun toiselle puolen. Karjan paras tuotantokausi oli siirtynyt kesästä syksyyn.

Laidunpulaan vaikuttaneet syyt, kuten asutuksen taajeneminen, kaskeamisen loppuminen ja jopa kytöjen viljeleminen ovat Etelä-Pohjanmaan järviseudulla myöhäisiä 1800-luvun ilmiöitä, joten karjan kesäkäyntiinkään ei ollut varhemmin syytä ryhtyä. Samanlaiset olosuhteet kuin Etelä-Pohjanmaan järviseudulla johtivat Puolangalla, Sotkamossa ja muillakin entisillä kaskiseuduilla vasta verrattain myöhään kesäkäyntiin siirtymiseen. Taas se, että karjan kesäkäynti Järviseudulla on institutionaalisesti selväpiirteinen ilmiö, osoittaa, että se on omaksuttu valmiina muotona muualta, mutta mistä?

Tarkasteltakoon ensin vapaa kesäkäynti alkuperää. Kansatieteellisesti se vaikuttaa erittäin alkukantaiselta ja saattaisi olla vanha ilmiö. Sen levinneisyysalueen ja muiden tosiseikkojen perusteella on kuitenkin pääteltävissä, että juuri tällaisena kysymyksessä on myöhäinen ilmiö, joka on omaksuttu sellaisilla alueilla, missä karjan laitumista on syntynyt pula mutta missä asutuksen läheisyydessä on ollut laajoja metsä- ja suoalueita. Näihin metsiin ja soille lähetetty karja ei ole loukannut kenenkään laiduntamisoikeuksia. Vapaan kesäkäynnin nuoruuteen viittaa vielä se, että siitä ei ole tietoja naapurimaistamme. Aikaisemmin vapaaseen kesäkäyntiin ei olisi uskallettu lähettää nautakarjaa, koska karhut, sudet ja ahmat olivat alituisena uhkana. 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa karjan paimentamisessa on kuitenkin todettavissa muutos. Silloin luovuttiin vakituisen paimenen pidosta metsälaitumilla, koska petojen uhka oli käynyt vähäiseksi. Huomattakoon kuitenkin, että vapaa kesäkäynti on tuntematon Kainuussa. Siellä siihen ei ole ryhtytty petojen, hyönteisten ja laajojen selkosten pelosta, minkä lisäksi tämantapaiseen laiduntamiseen siellä ei ehkä osattu ryhtyä, vaikka laidunta oli vähän. Joutokarjan vapaa kesäkäynti on vain sovellutus aikaisemmasta ja laajalti tunne-

¹¹ VILKUNA mt. s. 194.

tusta tavasta, että hevoset ja lampaat pidetään kesäkaudet vapaina sydänmailla. Vapaa kesäkäynti on kesäruokkoa edistyneempi muoto, joten aikaisemmin kesäruokolla ollut joutokarja lähetettiin vapaaseen kesäkäyntiin tämän tavan tultua tunnetuksi. Kuitenkin on sanottava, että joutokarjan ja varsojen kokokesäinen ja ilman huoltajaa tapahtunut laiduntaminen saarissa, missä siihen on ollut tilaisuutta, on ollut vapaan kesäkäynnin luonnollinen varhaisempi aste, josta tapa on sitten laajentunut käsittämään myös kylien metsämaat.

Jo oheista karttaa silmäilemällä voi todeta, että alue, jolla joutokarjaa ja kesälehmiiä on annettu yleisesti kesäkaudeksi kesäkäyntiin, kesäruokolle, lypsättäväksi, lypsänteille tai lypsettä, muodostaa maantieteellisesti selvän kokonaisuuden: sen alueen vedet laskevat Pohjanlahteen. Kun karjan kesäkäynti sisämaassa on myöhäistä, on tavan lähtökohtana pidettävä Pohjanmaan rannikkoa. Tällä erinomaisella karjan-

hoitoseudulla karja on jouduttu jo varhain tuotannollisista syistä jakamaan joutilaisiin ja lypsäviin, mikä taas on ollut koko karjan kesäkäymisen perusta.

Suomalaisella Etelä- ja Keski-Pohjanmaan rantamaalla oli varhemmin joutokarjalle sopivia laidunmaita meren rannikon saarissa, joita tiedetäänkin käytetyn runsaasti tähän tarkoitukseen. Maan kohoamisen vuoksi saaret kuitenkin tulivat mantereen osiksi, jolloin rannikon ruotsalaisväestö alkoi omia niitä viljelyksikseen. Meren rannan asukkaina suomenruotsalaiset saivat myös nautintaansa uudet merestä nousevat laidunsaaret.¹² Tästä ja asutuksen taajenemisesta aiheutui suomalaisväestön keskuudessa ilmennyt laidunpula, joka on havaittavissa jo 1600-luvulla ja joka jo 1700-luvun alkupuolella oli huomattava. Isonvihan jälkeisistä käräjäpöytäkirjoista ilmenee, että Etelä-Pohjanmaan pitäjistä vain Jurvassa oli hyvä laidun, muualla laitumet olivat tuolloin keskinkertaisia, välttäviä, niukkoja tai kehoja.¹³ Maakunnassa siis laidunpula oli huomattavasti varhaisempi kuin Järvisseudulla. Merkittävää on todeta, että molemmilla alueilla käytettiin samoja metodeja uusien syöttömaiden hankkimiseksi karjalle.

Kesäruokko yleistyi Järvisseudulla todennäköisesti vasta 1800-luvun loppupuolella. Sen sijaan tiedämme jo niin varhain kuin 1600-luvulla kesäruokkoa harjoitetun »maakunnan» puolella. Vuonna 1695 näet hyvälaitumisen Jurvan pitäjän kanta-tilojen talolliset valittivat, että sikäläiset uudisasukkaat ottivat ilman heidän lupaansa laihialaisten ja vieläpä ulkopitäjäläisten karjaa kesän ajaksi ruokolle, mistä kantalajien laidun- ja niittymaille koitui suurta vahinkoa. Kihlakunnan oikeus myöntyi siihen, että vierasta karjaa ei saanut viedä Jurvan kesälaitumille ilman kaikkien jurvalaisten yhteistä suostumusta.¹⁴

Karjan vieminen kesäkaudeksi karjamajoille eli *kesätuville* tuli tunnetuksi Järvisseudulla vasta viime vuosisadan loppupuolella eikä siitä koskaan tullut varsinaista instituutiota, vain joillakin harvoilla taloilla oli karjamajoja. Sitä vastoin Etelä-Pohjanmaan ruotsalaispitäjissä niitä oli jo 1700-luvulla, samoin Jurvan Närvi-joella.¹⁵ 1800-luvulla karjamajat ja kytötuvat olivat maakunnassa yleisiä.¹⁶

Karjamajalaitos voi valottaa kesäkäyntitavan kehittymistä. Todennäköisesti Etelä-Pohjanmaalla lähetettiin karjamajoille joutokarja sekä heikkolypsyisimmät lehmät, elleivät metsälaitumet olleet laadultaan kodin ympäristöä huomattavasti parempia kuten ruotsalaisella Etelä-Pohjanmaalla ja ilmeisesti myös Jurvan Närvi-joella. On siis kahdenlaisia karjamajoja, toiset lypsykarjaa ja toiset joutilaita varten. Tarkastelemme lyhyesti jälkimmäisiä.

Kuten jo olemme todenneet, majoille joutokarjan kanssa lähtevä paimen saattoi ottaa mukaansa muidenkin talojen joutokarjaa; karjan kesäruokko oli näin saanut

¹² ARMAS LUUKKO Nuijasodasta isoonvihaan (Etelä-Pohjanmaan historia III. Vaasa 1945), s. 152—154.

¹³ AULIS J. ALANEN Etelä-Pohjanmaan talouselämä 1721—1809 (Etelä-Pohjanmaan historia IV. Vaasa 1949), s. 140—141.

¹⁴ LUUKKO mt. s. 152.

¹⁵ ALANEN mt. s. 162.

¹⁶ HELMER SMEDS Fäbodbebyggelsen i Finland — — (Geographica 15 — —. Uppsala 1944), s. 193, 196.

alkunsa. Tavallisesti karjamajat olivat kaukana taloista, lantaa ei kannattanut lähteä kuljettamaan sieltä viljelyksille, vaan usein raivattiin navetan seutuville pelto. Kun kantatalo sitten joutui antamaan torpan paikan, sellaiseksi tuli usein karjamajan ympäristö, mistä Etelä-Pohjanmaalla on useita esimerkkejä. Kesäpaikalle asettunut torppari oli omiaan hoitamaan kantatalon joutokarjaa. Samaan tapaan alettiin antaa joutokarjaa metsäseudun taloihin kesäkäyntiin. Tiedämme Jurvaan tulleiden uudisasukkaiden lieventäneen muiden pitäjien laidunpulaa ottamalla karjaa kesäruokolle. On selvää, että he ryhtyessään uudisasukkaiksi joutuivat sen aikaisen asutuksen laitamille.

Muistona siitä, että alkujaan karja on lähetetty hoitajineen kesäruokolle karjamajalle eikä siis vakituisesti metsäseudulla asuvan henkilön hoitoon, voitaneen pitää sitä, että kesäkäyntikarjaan kuului miltei säännönmukaisesti joutilaiden ohella yksi lypsylehmä, kuten oli laita lähetettäessä joutokarjaa paimenen mukana karjamajoille tai kytötuville. Tässä tapauksessa lypsylehmä olisi eväslehmä. Lypsylehmän mukana olo kesäruokkokarjassa voidaan tosin motivoida muutenkin. Siitä saadut tuotteet muodostivat mitä luontevimman ja yksinkertaisimman kaitsijan ruokkomaksun. Lisäksi karja vaatii johtajakseen täysikasvuisen naudan.

Varsinaiset karjamajat eivät kuitenkaan ole voineet olla kesäruokolle antamisen lähtökohtana, koska ne olivat aikaisemmin harvinaisia tai tuntemattomia. Voimme kuitenkin olettaa, että kehitys on saattanut kulkea karjamajasta torppaan ja siitä yleensä metsäseudun taloon. Tällöin lähtökohtana ei kuitenkaan ole varsinainen karjamaja, sellainen, jossa maidon jalostamiselle on pantu pääpaino ja jonne on viety miltei koko lypsykarja, siis ruotsalaisperäinen karjamaja (fäbod), vaan lähtökohtana on ollut sellainen karjamaja kuin esimerkiksi lappajärveläinen *kesätupa* tai varhaisempi *kesäsauna* tai eteläpohjalainen kytösauna. Metsäsaunoissa asuivat tervanpolttajat, metsästäjät ja muut metsällä kävijät mutta myös karjanhoitajat kesällä. Näitä kaukoasuntoja on ollut kautta koko Etelä- ja Keski-Pohjanmaan. Koska pääpaino oli hyvissä metsissä, saattoivat metsälaitumet olla laadullisesti heikkoja mutta kuitenkin riittäviä joutokarjalle. Kenttätutkimuksissa olen voinut todeta, että tällaisen kesätuvan läheisyydessä on usein tervahautoja ja että vanhoille kesätupapaikoille on syntynyt rintamailta käsin torppariasutusta.

Näin syntynyttä kesäruokolle antamistapaa on ollut vielä muovaamassa kautta Suomen tunnettu ruokkolehmäsystemi, joka on tarkoittanut eläimen luovuttamista jonkun toisen hoidettavaksi koko karjanhoitovuodeksi, tavallisimmin Mikkelistä Mikkeliin. Vuosiruokon ja kesäruokon välinen ero perustuu ennen kaikkea ruokkoajan pituuteen sekä siihen, että talosta annettiin kesäruokolle koko joutokarja toiseen taloon, kun taas vuosiruokolle lähetettiin yksi lypsylehmä sinne toinen tänne (SS. s.v. *ruokko*).

Olemme voineet todeta, miten karjanhoitovaltaiselle Pohjanmaan rantamaalle ominainen karjan kesäkäynti on tunkeutunut yhä syvemmälle vedenjakajaa kohti ja kuinka se tällöin Järviseudulla on tavannut tyypillisiä viljanviljelyvaltaisia sisämaan pitäjiä. Maatalouskulttuurin erilaisuus ei kuitenkaan estänyt kesäkäyntiä juurtu-

masta näille seuduille, vaan kesäkäynti oli päinvastoin erittäin sopiva uutuus silloista maatalouden murrosta kokeviin järvipitäjiin. Samoin kuin maakunnassa rintamaiden talolliset antoivat karjaa kesäkäyntiin torppareilleen ja varhemmin uudisasukkaille, samoin järvien rannoilla asuvat peltotalolliset lähettivät karjaansa metsätalollisille. Vuorovaikutus kahden sosiaalisen ryhmän välillä oli syntynyt.

Kesäkäynti saapui Etelä-Pohjanmaan järvisedulle myöhään, sen elinaika jäi lyhyeksi. Kaikkinaisen karjan kesäkäynnin lopetti vuonna 1923 annettu aitauslaki, jonka mukaan karjan omistajan oli huolehdittava siitä, että karja ei vahingoita viljelyksiä tai metsiä. Siihen saakka tämä huolenpito oli kuulunut maanomistajan velvollisuuksiin. Lakia ei tosin kansan keskuudessa heti ryhdytty noudattamaan. Paikka paikoin siirtymäkausi metsähakoineen, paimenineen ja jopa karjan lähettäminen vapaana päiviksi metsiin on kestänyt toisen maailmansodan jälkeisille ajoille. Näin varsinkin seuduilla, missä puun arvo on vähäinen.

Kertoajat:

Alajärvi Frans Rintala s. 1908, Juha Rintala s. 1883, Maria Kivioja s. 1901; *Evijärvi* Väinö Tuomaala s. 1916; *Haapavesi* Emil Sikala s. 1887; *Halsua* Topias Isosaari s. 1888, Vihtori Jyrkkä s. 1894; *Kauhava* Liisa Rintala s. 1889; *Lappajärvi* Emil Ahvenniemi s. 1895, Otto Annola s. 1882, Arttu Eskeli s. 1885, Viivi Eskeli s. 1893, Veikko Hannula s. 1899, Vieno Hannula s. 1904, Matti Hyytinen s. 1887, Jaakko Kangas s. 1891, Kalle Keskinen s. 1886, Kalle Kivioja s. 1891, Matti Korri s. 1890, Fanni Laasanen s. 1902, Lydia Lehtiniemi s. 1893, Matti Lehtiniemi s. 1887, Senja Murtoniemi s. 1896, Tiitus Murtoniemi s. 1890, Otto Nyysölä s. 1901, Maria Peltoniemi s. 1890, Alfred Savola s. 1895, Hilma Savola s. 1888, Manta Vainionpää s. 1905, Matti Yliölli s. 1888, Elli Övermark s. 1898, Juho Övermark 1889; *Nivala* Emil Sikala s. 1887, Joose Vilkuna s. 1905; *Perho* Väinö Laajala s. 1902, Pekka Peltokangas s. 1880; *Puolanka* Heikki Väyrynen s. 1898, Vilma Väyrynen s. 1901; *Reisjärvi* Otto Parkkila s. 1912, Eeli Purola s. 1897; *Sotkamo* Kustaa Renne Korhonen s. 1877, Kalle Tolonen s. 1877; *Vimpeli* Iida Alanan s. 1897, Julius Alanan s. 1898, Elina Harju s. 1899, Ilmari Harju s. 1899, Alekski Lehtimäki s. 1885, Liisa Lehtimäki s. 1888, Elida Niemitalo s. 1905, Eemeli Pohjoisaho s. 1910.

La transhumance du bétail dans la région lacustre de l'Ostrobotnie du sud

par ASKO VILKUNA

L'article présente une forme de pacage du bétail, la transhumance durant l'été, en premier lieu sur base des souvenirs d'informateurs âgés interrogés l'été de l'année 1960. Cette transhumance se pratiquait dans les régions où il n'y avait que peu de pâturages; on emmenait le bétail des terres dont on avait la jouissance, de la région du propre village ou même de la propre commune, dans une contrée dans laquelle il y avait suffisamment de terres non cultivées ou de forêts pour faire paître même des troupeaux nombreux. Le mouvement se faisait des villages situés dans les régions de culture

intense et des bords des lacs vers les propriétés de l'arrière-pays et même des forêts inhabitées fort lointaines. La transhumance se faisait sous deux formes: le bétail était soit confié à la garde de tiers pour la durée de l'été, soit lâché au printemps dans les forêts éloignées, où il était laissé libre, sans barrières ni bergers, jusqu'à la fin de la fenaison ou de la période de pâturage.

Le système consistant à confier le bétail à des tiers pour l'été ne devint selon toute probabilité généralement appliqué dans la région lacustre que vers la fin du 19e siècle. Par contre, nous savons que, déjà au 17e siècle,

ce système se pratiquait dans certaines autres régions de l'Ostrobotnie du sud.

On ne commença à mener le bétail dans des étables spécialement construites pour l'été que vers la fin du siècle dernier dans la région lacustre, et ce système ne devint jamais une institution fixe; seuls quelques rares domaines avaient ces sortes d'étables. Par contre, on en trouve dans les communes suédoises de l'Ostrobotnie du sud au 18e siècle déjà, et, au 19e siècle, elles étaient bien connues dans la province, de même que les cabanes dans lesquelles on allait faire l'éco buage.

Le système des étables d'été peut aider à comprendre l'évolution de la transhumance. En Ostrobotnie du sud, on envoyait probablement à ces étables le bétail qui ne donnait pas de lait, de même que les vaches qui en donnaient le moins, à moins que les pâturages situés dans les forêts ne fussent nettement supérieurs à ceux que l'on trouvait autour du propre domaine, ce qui était le cas dans l'Ostrobotnie suédoise et apparemment aussi à Närviyoki dans la commune de Jurva. Il y avait donc deux types d'étables pour l'été, les unes pour le bétail laitier, les autres pour celui qui ne produisait rien.

Un berger qui partait pour l'étable avec le bétail improductif pouvait prendre avec lui le bétail improductif d'autres domaines encore, et c'est ainsi que pouvait s'établir petit à petit la coutume de confier son bétail à d'autres pour l'été. Usuellement, les étables utilisées lors de la transhumance étaient éloignées des domaines, de sorte qu'il ne valait pas la peine de transporter le fumier de là aux champs, et l'on en défrichait alors un près de celles-ci. Lorsqu'il arrivait qu'on donnait en métairie une partie du domaine principal, c'était souvent le terrain autour d'une étable de transhumance qui servait à cela; on en a de nombreux exemples en Ostrobotnie du sud. Un métayer qui s'était établi à une étable de transhumance pouvait très bien prendre soin du bétail improductif du domaine principal. De même, la coutume s'établit de confier le bétail improductif pour l'été à des domaines situés dans la forêt.

Les étables de transhumance à proprement parler ne pouvaient toutefois pas donner naissance à la coutume consistant à confier le

bétail à des tiers pour l'été, car, auparavant, elles étaient peu connues ou n'existaient même pas. On peut toutefois supposer que la coutume a évolué en partant d'une étable de transhumance, qui a ensuite été remplacée par une métairie, puis on a pris l'habitude de confier le bétail à un domaine de la région forestière. Dans ce cas, le point de départ n'a toutefois pas été une étable de transhumance à proprement parler, dans laquelle la fabrication des produits laitiers était la chose la plus importante et à laquelle on emmenait presque tout le bétail donnant du lait, ce que l'on appelle en Suède *fäbod*, mais la construction appelée en Finlande une *sauna* d'été ou, en Ostrobotnie du sud, une *sauna* pour l'éco buage. En été, les distilleurs de goudron, les chasseurs et les autres personnes qui avaient quelque chose à faire dans la forêt habitaient dans ces *sauna*, de même que les gardiens du bétail. Dans toute l'Ostrobotnie centrale et méridionale, on a eu de ces demeures éloignées du domaine principal. Comme on les construisait surtout dans les forêts qui rapportaient bien, les pâturages qui s'y trouvaient pouvaient ne pas être très bons, mais pourtant suffisants pour le bétail improductif. Il y avait souvent des installations pour la distillation du goudron près de ces cabanes d'été et des métairies ont souvent été établies par des personnes venues des régions habitées sur l'emplacement d'anciennes constructions de ce type.

La transhumance du bétail pour l'été n'a été connue que tard dans la région lacustre de l'Ostrobotnie du sud et n'a été pratiquée que peu de temps. Toute espèce de transhumance a été supprimée par la loi de 1923 sur les clôtures qui prescrivait que les propriétaires du bétail devaient veiller à ce que leur cheptel ne causât pas de dégâts aux cultures et aux forêts. Jusqu'à cette date, cette responsabilité appartenait aux propriétaires des terres. Il est vrai que, parmi le peuple, cette loi ne fut pas tout de suite observée. Par endroits, une période de transition lors de laquelle on avait des pâturages dans la forêt et des bergers qui gardaient le bétail, qui pouvait même être laissé en liberté dans les bois pendant des journées entières, a duré jusqu'aux années suivant la deuxième guerre mondiale. Ceci s'observe surtout dans les régions ou le bois n'a que peu de valeur.